

El llegat d'unes grans creadores no sempre conegudes

L'ecosistema artístic de les comarques gironines aplega pintores i escultores de renom internacional al costat de dones que han treballat anònimament en diverses disciplines o que han tingut —i tenen— un paper rellevant com a mecenes, responsables de museus i d'espais públics i privats, comissàries, crítiques i activistes.

Text > MARIA LLUÏSA FAXEDAS BRUJATS

Quan pensem en el paper de les dones en el món de l'art ho fem, primerament, en qualitat de creadores, àmbit en el qual passa a casa nostra quelcom semblant al que s'esdevé a la resta d'Europa: coneixem molt pocs noms de dones artistes anteriors al XIX, ja que no és fins a finals d'aquest segle que se'ls permet l'accés a la formació artística i a la professionalització. Cal destacar, però, que a la catedral de Girona se serva una de les primeres obres de la història de la qual coneixem l'autora: el *Beatus* de Girona, il·lustrat i signat per la monja En (o Ende), que era pintora, el 975. L'exposició «La ciutat de les dames. Dona i creació artística a la Girona medieval i moderna (segles X-XVIII)», comissariada per Anna Gironella al Museu d'Història de Girona (2008), va posar en relleu que en aquest període les dones van treballar en diverses disciplines artístiques als tallers, als cosidors, als convents, i fins i tot en la construcció de la Catedral. Des de finals del XIX disposem de més informació: l'estudi de Rosa Pous *L'art a Girona*

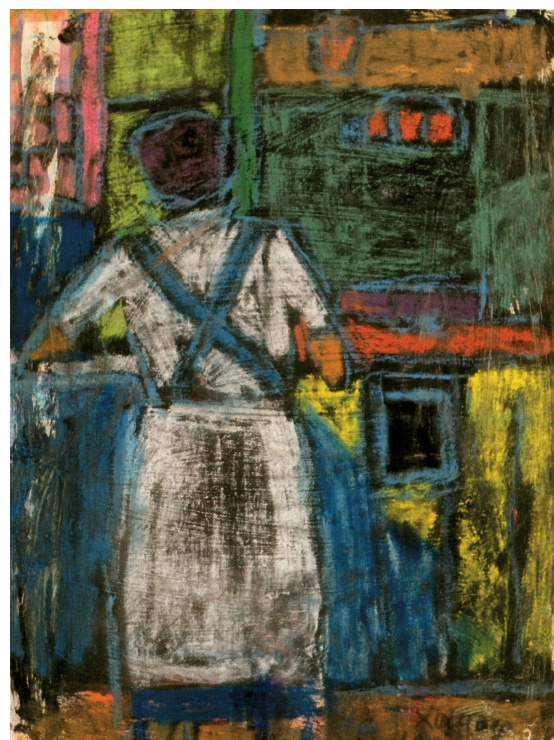
als segles XIX i XX: Empremtes de creació femenina, 1872-1960 (2010) documenta vint-i-nou artistes actives, i mentre escric aquest text es prepara al Museu de l'Empordà una mostra sobre dones artistes empordaneses del 1830 al 1939, comissariada per Cristina Masanés, en la qual s'aportaran dades sobre unes vint-i-cinc creadores, algunes desconegudes fins ara.

Les limitacions moralistes

La primera pintora que va exposar en públic a Girona fou Martiriana Boada, que el 1872 va mostrar deu peces a la segona edició de l'Exposició Provincial de Belles Arts. Els anys següents s'hi afegirien Pilar Nouvilas o Ramona Banquells. La informació sobre les seves trajectòries, així com el nombre d'obres recuperades, és escassa; podem suposar que es van enfrontar

a reptes semblants als de les seves col·legues europees: limitacions moralistes per pintar a partir del model viu, dificultats per viatjar i formar-se a les millors escoles, i estereotips sobre la manca de creativitat artística de les dones o sobre els gèneres i les

La primera pintora que va exposar en públic a Girona fou Martiriana Boada, l'any 1872, a l'Exposició Provincial de Belles Arts

>> Emilia Xargay, *Cuinant* (1950). Dibuix sobre paper (MHDG). (Autoria: PEP IGLÉSIA)

tècniques artístiques que se suposava que els esqueien. Als museus abunden obres anònimes o mal atribuïdes que podrien ser d'autoria femenina, i moltes dones van destacar en l'àmbit de les anomenades *arts aplicades* i en el tèxtil, com ara les gironines Teresa Torras i Carme Buch. Per tot plegat, no

>> Beatus de Girona, il·lustrat per la monja En (o Ende). (Font: CAPÍTOL DE LA CATEDRAL DE GIRONA)

ens ha de sorprendre que la presència de la pintora polonesa Mela Muter a Girona el 1914 fos tan impactant; representava l'aire fresc del cosmo-politisme, l'avantguarda i l'agència artística femenina. Aquell any exposà a l'Athenea, però no fou l'única: també ho feu la cassanenca Lluïsa Botet. Un paisatge d'Àngela Dalmau fou publicat al famós llibre *Terra de gestes i de beutats: Girona* (1917). Algunes il·lustradores, com Lola Anglada, van participar també en les exposicions de l'Ateneu Gironí.

Als anys trenta trobem una nova generació d'artistes, com Assumpció Cid i Maria Massa, alumnes de Josep Aguilera, que oferia «clases para señoritas» a la seva acadèmia. Cal remarcar els casos de Remedios Varo, nascuda a Anglès el 1908, i Àngeles Santos, a Portbou el 1911, les trajectòries de les quals emergeixen a finals dels anys vint i assoleixen un gran ressò nacional i internacional. A partir de la postguerra es donen a conèixer Joaquima Casas, Montserrat Llonch i Emília Xargay, alumnes de Joan Orihuel. Van tenir carreres rellevants, i Xargay destaca per la diversitat de tècniques, el gran nombre d'exposicions i l'omnipresència en l'activitat artística de les comarques gironines entre els anys cinquanta i els noranta. Ella i l'empordanesa Esther Boix, pintora i pedagoga, fe-

ren una contribució fonamental a la normalització de la figura de la dona artista, i van obrir camí a les que van emergir als setanta, Mercè Huerta i Pia Crozet; o a les que eren membres de l'ADAG, Montserrat Costa, Montserrat Guanter o Maria Crehuet.

Un rol molt ampli

A partir dels anys vuitanta, la presència d'artistes amb activitat expositiva s'amplia considerablement. En les mostres individuals que es veuen a Espais Centre d'Art Contemporani (després Fundació Espais) des de 1987 o a les sales municipals des de 1989, hi trobem M. Àngels Feliu, Ester Baulida, Carme Sanglas, Assumpció Mateu, Roser Oliveras, Isabel Banal, Roser Bover o Clara Oliveras, totes encara actives. Al Bòlit, centre d'art ubicat a Girona però d'abast més ampli, hi hem seguit veient les obres de Núria Güell, possiblement l'artista (home o dona) amb més projecció internacional de les comarques gironines, i de Mayte Vieta, Denys Blacker, Azahara Cerezo o Alicia Kopf.

La presència de les dones en l'ecosistema artístic no es limita al rol de creadores. Està ben documentada la seva activitat com a mecenes o comitents d'art al llarg de la història; la comtessa Ermessenda n'és un exemple rellevant. Recordem les que han exercit o exerceixen un paper fona-

mental com a responsables de museus i espais d'art públics o privats: Glòria Bosch, Rosa M. Gil, Carme Clusellas, Lola Ventós, Montserrat Mallol, Montse Aguer, Maguí Noguer, Clara Garí, Carme Sais o Anna Capella. I la feina de tantes crítiques d'art, historiadores, comissàries i activistes com ara Eva Vázquez, Tina Casademont, Laura Cornejo, Ibet Vila, Susanna Portell, Magdala Perpinyà, Marta Pol, Mariona Seguranyes, Núria Font, Gemma Domènech o Rita Andreu. Tampoc podem oblidar el rol de les dones com a pedagogues de l'art i de la història de l'art en tants centres d'educació artística arreu de les nostres comarques.

Maria Lluïsa Faxedas Brujats

Nascuda a Fornells de la Selva el 1974, és professora d'història de l'art contemporani i d'art contemporani a la Universitat de Girona. És membre de la Càtedra d'Art i Cultura Contemporanis i forma part del projecte de recerca internacional «Modernismos ibéricos e o imaginário primitivista». Dirigeix les jornades «Els encontres de la Càtedra», que se celebren periòdicament des de 2016. Ha publicat diversos articles i estudis sobre temes d'art contemporani, qüestions de gènere i artistes catalans, i també ha comissariat diverses exposicions sobre aquestes qüestions i hi ha col·laborat.